

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VZDĚLÁVÁNÍ A PRÁCE CIZINCŮ V ČR

Autor: Jiří Hofr

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí bakalářské práce: prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.

Katedra: Katedra společenských věd

2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji prof. PaedDr. Gabrielu Švejdovi, CSc. za odborné vedení bakalářské práce, za cenné rady a připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

HOFER, J. *Vzdělávání a práce cizinců v ČR: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2012. XX s. Vedoucí bakalářské práce: prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.

Klíčová slova: cizinci, demografický vývoj, diskriminace imigranti, integrace, majoritní společnost, multikulturní společnost, trh práce, vzdělávání cizinců, zaměstnávání cizinců.

Tématem této práce je problematika vzdělávání a práce cizinců – imigrantů na území České republiky. Tato problematika je řešena v celkovém kontextu demografického vývoje a postavení cizinců v České republice. Hlavním cílem této práce je zjistit jaké výhody či nevýhody plynou z přílivu cizinců na trh práce v České republice a odpovědět na otázku, nakolik vzdělávání imigrantů a jejich ekonomická činnost napomáhají jejich integraci do majoritní české společnosti. Tato práce dochází k závěru, že úspěšná integrace imigrantů představuje zcela zásadní faktor, který pozitivním způsobem ovlivňuje celkovou situaci v těch společnostech, ve kterých cizinci tvoří již značnou část obyvatelstva. Na úspěšnosti integrace imigrantů se pak velmi výrazným způsobem podílí jednak jejich vzdělávání a jednak jejich zapojení do trhu práce či podnikání v příslušné zemi.

ABSTRACT

HOFER, J. *Education and work of foreigners in the Czech republic: bachelor thesis*. České Budějovice: **The College of European and Regional Studies**, o. p. s., 2012. XX p. Supervisor of bachelor thesis: prof. PaedDr. Gabriel Švejda, CSc.

Key words: foreigners, demographic development, discrimination, immigrants, integration, majority society, multicultural society, job market, education of foreigners, employment of foreigners.

The theme of this work is the issue of education and work of foreigners – immigrants in the Czech republic. This issue is dealt with in the overall context of demographic development and status of foreigners in the Czech republic. The main intention of this work is to work out what advantages or disadvantages result from the inflow of foreigners into the job market in the Czech republic and to answer the question of how much the education and the economic activity of immigrants helps their integration into the majority Czech society. This work concludes that the successful integration of immigrants is a very crucial element, which influences the overall situation in those societies where foreigners form a significant part of the population. Education and also the participation of foreigners in the job market or their business activity in the relevant country are both very significant factors in the successful integration of immigrants.

OBSAH

ÚVOD	7
1 CÍLE A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	9
2 VÝHODY A NEVÝHODY PŘÍLIVU CIZINCŮ NA TRH PRÁCE.....	11
3 PODMÍNKY ZAČLEŇOVÁNÍ CIZINCŮ DO SPOLEČNOSTI.....	16
4 PRÁCE CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICE	20
5 VSTUP CIZINCŮ NA TRH PRÁCE.....	28
6 PODMÍNKY ZAMĚSTNÁVÁNÍ CIZINCŮ.....	30
7 ANALÝZA TRHU PRÁCE	32
8 DISKRIMINACE NA ZÁKLADĚ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI.....	35
9 VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ	36
10 ZAČLEŇOVÁNÍ CIZINCŮ DO SPOLEČNOSTI A NA TRH PRÁCE.....	43
ZÁVĚR	46
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ	48

ÚVOD

Jedním z velmi výrazných fenoménů současného světa je migrace, přičemž jednu z jejich nejvýznamnějších forem představuje migrace ekonomická. V jejím důsledku se uvnitř majoritních společností vyspělých zemí vytvářejí více či méně početné menšiny cizinců, kteří se postupně integrují. Na tomto místě je dobré poznamenat, že možná vhodnější a přesnější než výraz cizinci, který přece jen může znít poněkud pejorativně, by bylo používat výraz imigranti, který také přesněji vyjadřuje podstatu tohoto segmentu populace.

Na míru úspěšnosti zmíněného procesu integrace má vliv řada faktorů, přičemž jedněmi z nejvýznamnějších je otevřenost určité majoritní společnosti a kulturní blízkost konkrétní menšiny imigrantů. Významným způsobem se však v rámci tohoto procesu uplatňuje i práce imigrantů – či přesněji řečeno jejich ekonomická činnost – a jejich vzdělávání, které usnadňuje nejen jejich uplatnění na trhu práce, ale také přijímání hodnot hostitelské země.

Českou republiku v současné době musíme rozhodně považovat za cílovou zemi migrace, a to především migrace ekonomické, i když příchod zahraničních státních příslušníků zatím nemá masový charakter a imigranti tvoří více než 5 % obyvatelstva tohoto státu. Přesto se však všeobecně známými pojmy staly takové výrazy jako např. ukrajinští dělníci, čínští restauratéři nebo vietnamští obchodníci, aniž bychom chtěli jakkoli zjednodušeně paušalizovat.

České děti se v podstatě již na všech typech škol mohou relativně běžně setkávat se slovenskými, vietnamskými nebo ukrajinskými spolužáky a méně často také se spolužáky z některých dalších států. Obecně lze tedy konstatovat, že cizinci či lépe řečeno imigranti, byť zatím nepříliš početní, se v České republice intenzivně zapojují do nejrůznějších ekonomických činností a také do vzdělávacího procesu. Prostřednictvím těchto dvou fenoménů se pak imigranti integrují do většinové společnosti tohoto státu.

Adekvátně vzdělání a kvalifikování imigranti dosahují značných úspěchů na českém trhu práce, který je vzhledem k velikosti a otevřenosti české ekonomiky vystaven působení globalizačních procesů. Ekonomický úspěch imigrantů pak pozitivně ovlivňuje jejich začleňování do společnosti. Jako příklad tohoto tvrzení můžeme uvést

rozdíly v postavení a integraci vietnamské a romské menšiny žijící na území České republiky.

Zatímco Vietnamci obecně představují vzor sociálního a ekonomického úspěchu – a přes počáteční bariéry a dílčí potíže se vcelku dobře a bez výraznějších problémů integrovali do české společnosti – Romové, ve své velké většině nekvalifikovaní a nezaměstnaní, se stále nacházejí na okraji společnosti, kde trpí sociální izolací. Uvedené příklady Romů, kteří samozřejmě nejsou imigranty, nýbrž představují specifickou skupinu autochtonního obyvatelstva, a Vietnamců, kteří tvoří pouze dílčí výšeč celé problematiky.

Již na úvod této práce tedy musíme zdůraznit, že úspěšná integrace imigrantů představuje zcela zásadní faktor, který pozitivním způsobem ovlivňuje celkovou situaci v těch společnostech, ve kterých cizinci tvoří již značnou část obyvatelstva. Na úspěšnosti integrace imigrantů se pak velmi výrazným způsobem podílí jednak jejich vzdělávání a jednak jejich zapojení do trhu práce či podnikání v příslušné zemi. Toto konstatování lze považovat za základní tezi, jejíž platnost se v rámci práce pokusíme dokázat.

Pokud jsou totiž imigranti vyloučeni ze vzdělávacího systému a z účasti na pracovním trhu hostitelské země, nemohou postupovat na sociálním žebříčku a nebudou moci dosáhnout úspěchu. Zároveň je však nutné dodat, že vzdělávání a práce imigrantů v tomto ohledu nepředstavují faktory jediné. Za velmi významný faktor, který může potenciálně ovlivňovat integraci v pozitivním duchu, je možné považovat i faktor kulturní blízkosti.

1 CÍLE A METODIKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tato práce řeší problematiku vzdělávání a práce cizinců – imigrantů pobývajících na území České republiky. Ke zmíněné problematice je přistupováno v celkovém kontextu aktuálního demografického vývoje a postavení cizinců v rámci majoritní společnosti v České republice. Jako základní tezi této práce přitom stanovujeme konstatování, že míra úspěšnosti integrace příslušníků určité národnostní menšiny či etnické skupiny imigrantů do majoritní společnosti je přímo úměrná jednak jejich úspěšnosti v oblasti vzdělávání – a tudíž i pracovní kvalifikace – a jednak jejich úspěšnosti na trhu práce.

Zjednodušeně řečeno: Adekvátně vzdělaní a kvalifikovaní imigranti dosahují značných úspěchů na českém trhu práce, který je vzhledem k velikosti a otevřenosti české ekonomiky vystaven působení globalizačních procesů. Ekonomický úspěch imigrantů pak pozitivně ovlivňuje jejich začleňování do společnosti.

Příchod imigrantů na území jakéhokoli státu totiž představuje ambivalentní jev, i když, celkově vzato, se jedná o přirozený důsledek historického vývoje. Hlavním cílem této práce je proto objektivně zjistit, jaké výhody či případně nevýhody plynou z přílivu cizinců na trh práce v České republice. Zmíněné výhody či nevýhody přitom budou posuzovány z hlediska ekonomického, sociálního, kulturního i politického. V této souvislosti se pak pokusíme odpovědět na otázku, nakolik vzdělávání imigrantů a jejich ekonomická činnost napomáhají jejich integraci do majoritní české společnosti.

Úspěšnou integraci imigrantů totiž považujeme za zcela zásadní faktor, který pozitivním způsobem ovlivňuje celkovou situaci v těch společnostech, ve kterých cizinci tvoří již značnou část obyvatelstva. Toto konstatování pak představuje další stěžejní tezi této práce.

Dalším cílem této práce, který lze označit za cíl dílčí, pak je analýza konkrétních podmínek reálného začleňování cizinců/imigrantů do majoritní společnosti na území České republiky. Vzhledem k uvedeným cílům práce řeší tato konkrétní témata: výhody a nevýhody přílivu cizinců na trh práce, podmínky začleňování cizinců do společnosti, práce cizinců v České republice, vstup cizinců na trh práce, podmínky zaměstnávání cizinců, analýza trhu práce, diskriminace na základě státní příslušnosti, vzdělávání cizinců a konečně začleňování cizinců do společnosti a na trh práce.

Dále se pak pokusíme ukázat, že imigranti se v ekonomice České republiky neuplatňují pouze jako zaměstnanci či dokonce nelegálně zaměstnávaní pracovníci, nýbrž že mnozí naopak samostatně podnikají, přičemž zaměstnávají jak své soukmenovce, tak také občany České republiky.

Poměrně závažným problémem se ukázala volba adekvátních metod. Bylo totiž nutné zvolit adekvátní metody, a to především vzhledem k charakteru sledovaných jevů a volbě cílů. Výběr metod je totiž nutné realizovat v přímé návaznosti na stanovené cíle a řešené problémy.

Vzhledem k výše uvedenému byla jako základní metoda této práce zvolena analýza poznatků z odborné literatury a dat z takových relevantních zdrojů, jako je především Český statistický úřad. Díky této analýze získáme základní přehled o zkoumané problematice, tedy o postavení imigrantů v České republice. Analýza se zaměří především na problematiku demografickou, ekonomickou a sociální, a to ve vztahu k postavení imigrantů.

Jak tedy bylo zdůrazněno, při analýze demografického vývoje a trhu práce v České republice budou využívány aktuální statistické údaje poskytované příslušnými úřady a institucemi. Na základě takto získaného materiálu pak bude provedena syntéza, která představuje druhou základní metodu této práce. Tato syntéza přitom bude mít za úkol zjistit případné výhody či nevýhody vyplývající z přílivu cizinců na trh práce v České republice a nastínit základní kontury problematiky jejich integrace do majoritní české společnosti.

Již na tomto místě považujeme za nutné předeslat další základní tezi této práce, která zní, že z přílivu cizinců na trh práce v České republice a vůbec z jejich příchodu do české společnosti vyplývají spíše výhody, které lze specifikovat v oblasti ekonomické, demografické, sociální či kulturní. V žádném případě tím nechceme bagatelizovat ambivalentní povahu samotné imigrace a zvyšujícího se počtu imigrantů ve společnosti. Chceme však upozornit, že výše zmíněná míra výhod je závislá také na absorpčních schopnostech majoritní společnosti a na míře její tolerance a otevřenosti.

Nejvlastnějším výsledkem syntézy pak bude poslední kapitola této práce, nazvaná „Začleňování cizinců do společnosti a na trh práce“, kde se pokusíme tezi naznačenou v předchozím odstavci konkretizovat.

2 VÝHODY A NEVÝHODY PŘÍLIVU CIZINCŮ NA TRH PRÁCE

Demografický vývoj v České republice tedy již do jisté míry ovlivňuje zahraniční migrace a tuto zemi lze považovat za imigrační. Charakteristický rys současné imigrace do České republiky představuje její směřování ze zdrojových postkomunistických států střední a východní Evropy, především pak ze Slovenska, Ukrajiny, Polska a Ruska. Výrazným specifikem pak je také relativně početná imigrace z Vietnamu.

Je nutné zdůraznit, že imigrace do České republiky má především ekonomický charakter. Na území tohoto státu se totiž stěhují především ti cizinci, kteří zde hledají uplatnění na trhu práce nebo chtějí realizovat podnikatelskou činnost. Ale i když se Česká republika vyznačuje každoročním kladným migračním saldem, stále ještě nepatří mezi klasické imigrační země a podíl cizinců na celkovém počtu obyvatel nepřesahuje hodnotu 5 %. Český statistický úřad však v této souvislosti upřesňuje: „Na druhou stranu nemálo východoevropských zemí vykazovalo těsně před vstupem do Evropské Unie saldo nižší či dokonce migrační ztrátu (např. pobaltské republiky).“¹

Obecně lze konstatovat, že vývoj migrace v České republice během její dosavadní relativně krátké historie doznal již značných změn. Již během prvního desetiletí existence České republiky, tedy během 90. let 20. století, na území tohoto státu ročně přicházelo o 10 000 osob víc, než kolik se jich odstěhovalo. V letech 2005 až 2006 pak kladné migrační saldo dosahovalo již přibližně 35 000 osob ročně. V letech 2007 až 2008 toto saldo dosahovalo dokonce hodnot 70 000 až 80 000 osob ročně. Jednalo se o prozatímní rekord v historii České republiky. Avšak v roce 2009 migrační saldo pokleslo na necelých 30 000 osob a v prvním pololetí roku 2010 pouze na něco málo více než 3 000 osob.²

Lze přitom spekulovat, že na tomto poklesu se jako příčina podílela především ekonomická recese, v důsledku které se Česká republika stala zemí méně atraktivní pro ekonomickou migraci.

¹ ČESKÝ statistický úřad. *Projekce obyvatelstva České republiky*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2003. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/\\$File/4025rra.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/$File/4025rra.pdf)>.

² FIALA, T. LANGHAMROVÁ, J. *Ekonomické důsledky stárnutí populace České republiky*. [online] Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze. Projekt 2D06026 Reprodukce lidského kapitálu. 2010. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Fiala_Langhamrova.pdf>.

Význam imigrace do České republiky je nutné posuzovat a chápat také v kontextu vývoje celkového počtu obyvatel tohoto státu. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že počet obyvatel České republiky se začal snižovat již v roce 1994, přičemž až do té doby, tedy během druhé poloviny 20. století, obyvatel Českých zemí přibývalo, a to především v důsledku přirozeného přírůstku, ale také imigrace ze Slovenska.

V polovině 90. let 20. století se trend obrátil a v České republice nastal pokles počtu obyvatel. Ten však byl způsoben pouze přirozeným úbytkem, protože imigrace byla stále silnější než emigrace. Musíme však nutně upozornit, že kladné migrační saldo nedokázalo kompenzovat populační úbytek, způsobený především nízkou mírou porodnosti.

Celkově totiž v letech 1994 až 2002 v České republice zemřelo o 167 000 osob více, než kolik se jich narodilo. Průměrná roční hodnota populačního úbytku přirozenou měrou za uvedené období pak činila 18 500 osob. V důsledku imigrace však ve sledovaném období přibylo přibližně 71 000, což představuje průměrnou roční hodnotu 7 900 obyvatel. Je tedy zřejmé, že v letech 1994 až 2002 počet obyvatel České republiky poklesl o 96 000, tedy průměrně o 10 700 ročně. V roce 2003 pak došlo ke změně směru populačního vývoje a obyvatel v České republice začalo přibývat, byť jen postupně, velmi pomalu a pouze v důsledku kladného migračního salda.³

Podle aktuálních údajů, které k 31. květnu 2010 zveřejnilo Ředitelství služby cizinecké policie, bylo v České republice evidováno celkem 426 749 cizinců, z čehož 184 724 cizinců bylo s trvalým pobytem a 242 025 cizinců s některým z typů dlouhodobých pobytů nad 90 dnů. Dodejme, že tato kategorie zahrnuje přechodné pobyty občanů Evropské unie a jejich rodinných příslušníků, dále víza nad 90 dnů a konečně povolení k dlouhodobému pobytu občanů zemí mimo Evropskou unii. Co se týče státní příslušnosti, je možné upřesnit, že ke zmíněnému datu 31. května 2010 byli v České republice nejčastěji zastoupeni občané Ukrajiny – jednalo se celkem o 128 636 osob, tedy 30 % všech cizinců – a Slovenska (71 392 osob, 17 %). Dále následovala tato

³ ČESKÝ statistický úřad. *Projekce obyvatelstva České republiky*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2003. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/\\$File/4025rra.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/$File/4025rra.pdf)>.

státní občanství: Vietnam (60 931 osob, 14 %), Rusko (31 037 osob, 7 %) a Polsko (18 572 osob, 4 %).⁴

Je logickým důsledkem, že příliv imigrantů na území České republiky zde opět vytváří multikulturní společnost, která v Českých zemích naposledy existovala před druhou světovou válkou. V této souvislosti můžeme upřesnit, že pojem multikulturalismus je používán v několika významech.⁵

Konstatování stavu: multikulturní společnosti ve smyslu koexistujících odlišných kultur a etnik již prostě existují, a to ve větší nebo menší míře;

- Ideál: multikulturní společnost je v některých koncepcích spjata s představou ideálně až idylicky harmonického soužití rozmanitých kultur a etnik, které se navzájem obohacují, když od sebe přebírají to nejlepší;
- Politický program: multikulturní společnost jako fakt vyžaduje nezbytný právní rámec, který se stává součástí politických, ekonomických, sociálních a případně i demografických programů politických stran a hnutí;
- Ideologie: existence multikulturních společností vedla mimo jiné k vytvoření dvou jazykových forem tzv. politické korektnosti, a to korektnosti krajně liberální a korektnosti krajně konzervativní, které se navzájem liší v pohledu na pojetí a řešení problémů, jež existence multikulturní společnosti přináší;
- Sociologické téma: sociologie se snaží všechna výše uvedená hlediska reflektovat a navrhnout způsoby uchopení tohoto typu společnosti.

V podstatě všechny prognózy populačního vývoje České republiky počítají v nadcházejících desetiletích s úbytkem obyvatel tohoto státu, přičemž jako hlavní příčinu označují nízkou úroveň porodnosti. Zároveň však tyto prognózy obvykle konstatují, že vliv nízké porodnosti bude alespoň částečně nebo po určitou dobu kompenzován vlivem imigrace. Celkový počet obyvatel České republiky by měl růst pravděpodobně ještě ve druhém desetiletí 21. století. Kolem roku 2020 by populace tohoto státu měla činit asi 10 600 000 lidí. Pak by však již mělo dojít k postupnému, byť

⁴ ČESKÝ statistický úřad. *Projekce obyvatelstva České republiky*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2003. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/\\$File/4025rra.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/$File/4025rra.pdf)>.

⁵ PETRUSEK, M. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 460 s. ISBN 978-80-86429-63-2, str. 198 – 199.

nijak dramatickému poklesu počtu obyvatel, a to v důsledku výše zmíněné nízké porodnosti.

Tomáš Fiala a Jitka Langhamrová pak shrnují, že „... v polovině čtyřicátých let (21. století – pozn. aut.) by v České republice mělo žít pouze kolem 10 milionů obyvatel a do roku 2060 by tento počet dále poklesl na 9,5 milionu.“⁶ V podstatě žádná z prognóz budoucího vývoje populace České republiky tedy nepočítá s výraznější imigrací. Je však nutné zdůraznit, že mezinárodní migrační toky ovlivňuje řada faktorů, které dost dobře nelze předvídat. Budoucí obrysy populačního vývoje proto možná budou překvapením.

Giovanni Sartori upozorňuje na úskalí vyplývající z příchodu imigrantů. Zdůrazňuje, že „... obrat „užitečný imigrant“ se vyznačuje dvěma závažnými nedostatky. Musíme si především položit otázku, zda ten, kdo je krátkodobě užitečný, bývá užitečný také dlouhodobě: nejedná se totiž o problém výhradně ekonomické povahy ... podstata problému dokonce není vůbec ekonomická. Jde totiž o problém v první řadě společenský, etický a politický. A to ani neberu v potaz, že i ekonomický užitek se může pojit (a často se pojí) s „neužitečnými“, škodlivými vnějšími průvodními jevy. Imigrant se může v ekonomii jevit jako prospěšný pro tempore, jenže to nic nedokazuje mimo oblast ekonomie – a především tam, kde na tom nejvíce záleží, tedy na poli „dobrého soužití“.“⁷

V souvislosti s diskusí o výhodách a nevýhodách přílivu imigrantů do hostitelských zemí se často hovoří o tom, že imigranti mohou pomoci vyřešit ekonomické problémy spojené se stárnutím populací v evropských zemích. Ladislav Rabušic v této souvislosti upozorňuje, že cíle v podobě ovlivnění demografické struktury určité populace lze dosáhnout v podstatě jen dvěma způsoby. Zaprvé se společnost může pokusit zvýšit podíl osob v produktivním věku, nebo – zadruhé – naopak snížit podíl osob ve věku postproduktivním.

Zjednodušeně lze tvrdit, že příchod pracujících imigrantů může být tím správným řešením. Imigranti doplní domácí pracovní sílu a ze svých příjmů budou

⁶ FIALA, T. LANGHAMROVÁ, J. *Ekonomické důsledky stárnutí populace České republiky*. [online] Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze. Projekt 2D06026 Reprodukce lidského kapitálu. 2010. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Fiala_Langhamrova.pdf>.

⁷ SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci. Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. 134 s. ISBN 80-7363-022-2, str. 10 – 11.

odvádět daně a sociální i zdravotní pojištění. Ladislav Rabušic však takové zjednodušené pojetí věci odmítá a varuje: „Imigrace je také problematická v tom, že koncentrace imigrantů do určitých věkových skupin může po nějakém čase způsobit vychýlení věkové struktury. Navíc vsadit na to, že imigranti budou mít vyšší plodnost než domácí obyvatelé, není moudré.“⁸

Jan Žofka je podobného názoru a navíc akcentuje problematiku kulturní blízkosti či odlišnosti imigrantů ve vztahu k majoritní populaci hostitelské země. Tato blízkost či odlišnost se totiž velmi významným způsobem spolupodílí na úspěchu integrace imigrantů „Problémem je, že v období největšího poklesu podílu populace v produktivním věku nelze počítat s imigrací z ... kulturně blízkých evropských zemí, které se potýkají se stejným problémem demografického stárnutí, jako Česká republika.“⁹

⁸ RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Filozofická fakulta a nakladatelství Georgetown, 1995. 192 s. ISBN 80-210-1155-6, str. 136.

⁹ ŽOFKA, J. *Komentář: Socioekonomické dopady demografického stárnutí*. [online] Demografie. 08. 09. 2006. ISSN 1801-2914. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=383>.

3 PODMÍNKY ZAČLEŇOVÁNÍ CIZINCŮ DO SPOLEČNOSTI

Tatjana Šišková a kol. se ve své práci zamýšlejí nad úrovní a kvalitou soužití majoritní společnosti a minorit, které žijí v jejím rámci, přičemž upozorňují, že v této souvislosti je nutné sledovat intenzitu a četnost některých jevů a trendů ve společnosti. Tyto jevy, které v následujícím textu uvedeme, se vždy objevovaly v uvedeném pořadí v těch společnostech, kde docházelo ke zvyšování napětí mezi jednotlivými různě definovanými skupinami a kde posléze došlo k diskriminaci menšin nebo v extrémních případech dokonce ke genocidě.

Úrovně soužití majoritní společnosti a menšin:¹⁰

- Předstupeň: jedná se o bezkonfliktní soužití, pro které je charakteristické neutrální či dokonce pozitivní vyjadřování, a to jak na straně většinové společnosti, tak na straně příslušných menšin;
- První stupeň: je již charakterizován negativním vyjadřováním majority o příslušnících menšin a jejich negativním hodnocením. Objevují se nejrůznější hanlivé výroky a vtípy, a to nejen v běžných hovorech občanů, nýbrž také ve sdělovacích prostředcích, v mluvě politiků atd.;
- Druhý stupeň: ten spočívá ve vyhýbání se kontaktu s příslušníky menšin. Nemusí se však jednat pouze o příslušníky etnických či náboženských menšin, nýbrž může jít např. také o občany handicapované, jinak sexuálně orientované atd. Příslušníci majority tyto spoluobčany odmítají v zaměstnání, sousedství ...;
- Třetí stupeň: v tomto případě se již jedná o přímé diskriminační zacházení s příslušníky menšin. Ti pak nemají přístup na určitá místa, nemají možnost dosáhnout určité úrovně vzdělání nebo získat určitá zaměstnání. V takových společnostech rozhodně neexistují rovné šance;
- Čtvrtý stupeň: projevuje se fyzickými útoky na příslušníky menšin nebo na jejich majetky. V této souvislosti se však jako zoufalé nebo sebeobránné reakce objevují také útoky příslušníků menšin na majoritu;

¹⁰ ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9, str. 181 – 182.

- Poslední stupeň: poslední a extrémní stupeň úrovně soužití majoritní společnosti s menšinami představuje genocida, kdy dochází k fyzické likvidaci většiny nebo dokonce všech příslušníků minority.

Barbara John, první komisařka pro integraci a migraci v Berlíně v letech 1981 až 2003 a současná členka Evropské komise proti rasismu a netoleranci Evropské rady, vystoupila v roce 2008 na festivalu Dialogu kultur Multikulturního centra Praha v rámci debaty na téma Evropa. Ve svém příspěvku přednesla tzv. Desatero integrace, tedy aspekty, které na základě vlastní zkušenosti považuje za základní podmínku pro úspěšnou integraci cizinců.

Jedná se o tyto aspekty:¹¹

1. Vznik instituce či přímo infrastruktury zodpovědné za integraci cizinců: Základem pozitivního přístupu k integraci cizinců, je vytvoření konkrétní podoby integrační politiky. Jako vhodné se jeví vytvoření jednoho konkrétního úřadu zodpovědného za integraci cizinců. Takový úřad by mohl představovat žádoucí kontinuitu realizace integrace cizinců bez ohledu na měnící se politickou situaci;
2. Řídící role instituce zodpovědné za integraci cizinců: Náplní takové instituce by nebyla jen koordinace integrační politiky, nýbrž také vedení ostatních zainteresovaných subjektů a iniciace nových projektů;
3. Politická spolupráce: Instituce zodpovědná za integraci nemá sama o sobě takovou váhu, aby mohla měnit stávající legislativu apod. Může však přicházet s návrhy na změnu. Měla by však být součástí širší skupiny, složené ideálně z vyšších úřadů a příslušných ministerstev, které se zabývají integrací a mají v této oblasti rozhodovací roli;

¹¹ TOŠNEROVÁ, B. *Základními podmínkami pro integraci do nové společnosti je přístup k dobrému vzdělání a k pracovnímu trhu. Rozhovor s Barbarou John, bývalou komisařkou pro integraci a migraci v Berlíně.* [online] Multikulturní centrum Praha. Migraceonline.cz. Říjen 2008. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW:
<http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/BTosnerova_rozhovor_BJohn_cz_1.pdf>.

4. Kontakt s realitou: Úřad zodpovědný za integraci imigrantů s nimi musí být v intenzivním kontaktu, aby věděl o jejich každodenních problémech a dokázal pak kvalifikovaně rozhodnout o jednotlivých aktivitách a opatřeních, které jsou pro imigranty klíčové;
5. Účast majoritní společnosti: Do realizace integrační politiky musí být zapojena bezpodmínečně majoritní společnost, se kterou je nutné diskutovat o jednotlivých problémech, které jsou spojené s imigrací a integrací imigrantů, a informovat ji o příslušných plánech a postupech. Pokud totiž většinová společnost odmítne myšlenku integrace cizinců a zaujme k nim negativní postoj, celá integrační politika selhává;
6. Konkrétní představitel jako hlavní zdroj informací o integraci cizinců: Takový představitel by měl s občanskou veřejností diskutovat o problémech spojených s integrací, měl by být v kontaktu s médií a dále by se měl účastnit příslušných akcí a vyvíjet publikační činnost. Pokud tomu tak v určitém státě není, existuje nebezpečí, že např. extrémně pravicové strany ve snaze získat větší voličskou podporu, zneužijí obav občanů z imigrantů;
7. Vznik imigrantské infrastruktury: Stát, případně jím pověřená zodpovědná instituce, by měly umožnit cizincům zapojit se do veřejného života, poskytnout jim finanční prostředky na založení vlastních organizací. Tím dojde ke zrovnoprávnění postavení s domácím obyvatelstvem, které již většinou takové organizace má;
8. Kvalitní vzdělání: Pro úspěšné zapojení imigrantů do společnosti je nutné jim umožnit přístup ke kvalitnímu vzdělání, a to např. vytvořením předškolních jazykových přípravků pro děti imigrantů atd.;
9. Pracovní trh: Účast na pracovním trhu patří k těm vůbec nejzákladnějším podmínkám úspěšné integrace imigrantů. Pokud je totiž cizinec nezaměstnaný, jen obtížně se zapojuje do struktur majoritní společnosti. Nezaměstnaný imigrant má jen velmi omezený kontakt s vnějším světem, neučí se dostatečně cizí jazyk, ztrácí sociální návyky a neučí se novým atd. V každém případě je lepší mít jakékoli zaměstnání, než být závislý na státní sociální podpoře. V případě získání práce s nedostatečným platem se jako lepší řešení jeví

částečné dotování pracujícího imigranta, než poskytování vyšší sociální podpory nezaměstnaným;

10. Ochrana před diskriminací: Imigrantům by měla být poskytnuta ze strany státu a majoritní společnosti dostatečná ochrana před diskriminačním jednáním, a to např. v podobě příslušných zákonů a vyhlášek, jejich dodržování a kontroly tohoto dodržování.

Jan Průcha, který ve své práci v souvislosti s integrací imigrantů do majoritní společnosti zkoumá nejrůznější aspekty procesů akulturace, shrnuje výsledky řady empirických výzkumů a konstatuje, že „... imigranti většinou uplatňují při své adaptaci v hostitelské zemi strategii integrace (tj. zachování vlastní kultury a určité přijímání kultury hostitelské země), kdežto příslušníci dominantní společnosti v hostitelské zemi preferují u imigrantů strategii asimilace (tj. opuštění vlastní kultury imigrantů a přijetí kultury hostitelské země ...“¹²

¹² PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6, str. 107.

4 PRÁCE CIZINCŮ V ČESKÉ REPUBLICE

Celková zaměstnanost cizinců v České republice ke konci roku 2010 činila 306 350 osob, přičemž 215 367, tedy 70,3 % těchto cizinců, bylo evidováno úřady práce. Z metodologického hlediska jsou mezi tyto cizince řazeny osoby v postavení zaměstnanců a podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti rovněž ti cizinci, kteří pracovali jako společníci obchodních společností, členové družstev nebo jako členové statutárních orgánů obchodních společností a družstev, a přitom se kromě účasti na řízení společnosti věnovali plnění tzv. běžných úkolů. Zbývajících 90 983 cizinců, tedy 29,7 % ze všech zaměstnaných cizinců v České republice, mělo platné živnostenské oprávnění.¹³

Výše uvedená data lze dále upřesnit. V roce 2009 podle údajů ministerstva průmyslu a obchodu podnikalo v České republice téměř 1 900 000 osob, které disponovaly živnostenským oprávněním. Z tohoto bylo v uvedeném roce přes 87 000 cizinců. (V roce 2010 to bylo již téměř 91 000 – pozn. aut.) Za předcházející rok jich přibýlo asi 10 000. „Nejvíce, přes 35 000, bylo podnikatelů Vietnamců a přes 26 000 je Ukrajinců. Na dalších příčkách v pomyslném žebříčku podnikatelů-cizinců jsou Slováci, Moldavané a Poláci.“¹⁴

Výše uvedené můžeme upřesnit prostřednictvím aktuálních měsíčních údajů, které k evidenci zaměstnaných cizinců poskytují jednotlivé úřady práce. Lze tedy konstatovat, že k 31. říjnu 2011 Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, konkrétně pak Správa služeb zaměstnanosti, která sumarizuje údaje jednotlivých úřadů práce, evidovalo v České republice celkem 219 733 cizinců v roli zaměstnanců. Z toho 48,8 % představovali občané Slovenska (konkrétně pak 107 245 osob), dalších 16,2 % tvořili občané Ukrajiny (35 588 osob) a 9,1 % pak občané Polska (19 902 osob).¹⁵

¹³ ČESKÝ statistický úřad. *Projekce obyvatelstva České republiky*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2003. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/\\$File/4025rra.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/$File/4025rra.pdf)>.

¹⁴ ČTK. *Podmínky pro podnikání cizinců v České republice by se měly zpřísnit*. [online] Finance.cz. 26. 07. 2010. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/273561-drabek-podminky-pro-podnikani-cizincu-v-cr-by-se-mely-zprisnit/>>.

¹⁵ ČESKÝ statistický úřad. *Projekce obyvatelstva České republiky*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2003. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/\\$File/4025rra.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/$File/4025rra.pdf)>.

Vývoj podnikání cizinců na území České republiky se během uplynulých dvou desetiletí vyznačoval řadou specifíků, která souvisela s celkovým ekonomickým, sociálním a politickým vývojem české společnosti a především pak s transformací a reformou.

Situace cizinců, kteří v českém prostředí začínali podnikat v první polovině 90. let 20. století, se lišila od podnikatelů z řad majoritní společnosti především v tom, že neměli přístup k malé ani kuponové privatizaci. Dále neměli přístup k finančnímu kapitálu od tuzemských bank a ani neměli nárok na státní dotace ke svému podnikání. Přitom je nutné upozornit, že v podmínkách České republiky se privatizace na vzniku střední podnikatelské vrstvy podílela jen minimálně, ovšem přístup k úvěrům byl pro podnikání klíčový.

Jedním z významných faktorů v oblasti podnikání cizinců tedy byla násilně přerušovaná podnikatelská tradice, ke které došlo během vlády komunistického režimu. Další významný faktor z hlediska podnikání migrantů či cizinců pak představoval jejich relativně malý počet cizinců.

V této souvislosti lze upřesnit, že na počátku sledovaného období, tedy na počátku 90. let 20. století, na území České republiky pobývalo přibližně 35 000 cizinců. Lze spekulovat, že „... z takto nízkého počtu vyplývá, že podnikání migrantů nemohlo být primárně orientováno na tzv. etnický trh, tedy na uspokojení poptávky migrantů. Až později se vzrůstajícím počtem cizinců a jejich specifické poptávky se řada migrantů podnikatelsky primárně orientuje na etnický trh.“¹⁶

Právní řád České republiky pracuje s pojmem zahraniční osoba. Tento pojem zahrnuje právnické osoby se sídlem mimo území České republiky nebo fyzické osoby s bydlištěm mimo území České republiky. Je tedy zřejmé, že pro fyzickou osobu není pro účely zákona rozhodující státní příslušnost. Obecně lze konstatovat, že pro tyto osoby platí následující. Mohou podnikat na území České republiky za stejných podmínek jako české právnické nebo fyzické osoby, pokud ovšem speciální zákony výslovně nestanoví něco jiného. Určitá omezení mohou vyplývat např. z ustanovení devizového zákona atd.

¹⁶ ČERMÁKOVÁ, D. SCHOVÁNKOVÁ, S. FIEDLEROVÁ, K. *Podnikání cizinců v Česku*. [online] Geografie, rok 2011, číslo 4, ročník 116. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2012/01/g11-4-4cermakova_schovankova_fiedlerova.pdf>.

Tato zásada je stanovená konkrétně v § 21 odst. 1 obchodního zákoníku, jedná se o zákon č. 513/1991 Sbírky, a navazuje na obecnou úpravu zákona o mezinárodním právu soukromém. Jedná se o zákon č. 97/1963 Sbírky. Zde je v § 32 stanoveno, že cizinci mají v oblasti osobních a majetkových práv, pokud není zvláštními zákony stanoveno jinak, stejná práva a povinnosti jako státní občané České republiky. Toto ustanovení však může být limitováno ze strany ministerstva zahraničních věcí České republiky vůči cizincům zahraničního státu, který by nakládal s českými státními občany jinak než se svými.¹⁷

Výše byla zmíněna problematika omezení pro zahraniční podnikající osoby, která je upravena prostřednictvím devizového zákona. Toto omezení v praxi spočívá v tom, že cizinci nemohou koupit nabývat vlastnické právo k jednotlivým nemovitostem na území České republiky. Avšak i toto ustanovení je možné ve prospěch konkrétní zahraniční osoby vyřešit následujícím způsobem. Zahraniční osoba může založit, jakožto jediný zakladatel, na území České republiky společnost, která zde má své trvalé sídlo. Následně pak prostřednictvím této právnické osoby může vlastnické právo k určité nemovitosti na území České republiky jakožto česká právnická osoba nabýt.

V této souvislosti lze dodat, že „... zásada rovnosti podmínek pro podnikání zahraničních osob v České republice se bude vztahovat na zahraniční osoby, které se na území České republiky hodlají usadit či tu působit relativně trvale buď vytvořením organizační složky podniku či podniku a vyvíjet zde podnikání v pravém slova smyslu, tedy soustavnou činnost prováděnou samostatně, vlastním jménem, na vlastní odpovědnost a za účelem dosažení zisku.“¹⁸

Lze zobecnit, že převažující část podnikatelské činnosti v České republice spadá pod právní úpravu, kterou poskytuje zákon č. 455/1991 Sbírky, o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů. Tento tzv. živnostenský zákon je přitom koncipován jako základní veřejnoprávní norma, která upravuje všechny podstatné podmínky podnikání.

Je však nutné zdůraznit, že zmíněná právní norma neobsahuje v podstatě žádná konkrétní ustanovení, která by ve svých důsledcích regulovala konkrétní výkon

¹⁷ Československo: Zákon č. 97/1963 Sbírky, o mezinárodním právu soukromém a procesním. In Sbírká zákonů, Československá socialistická republika, 1963.

¹⁸ DOLEČEK, M. *Podnikání zahraničních osob v České republice*. [online] Businessinfo.cz. 12. 01. 2010. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravo-v-podnikatelske-praxi/opu-podnikani-zahranicnich-osob-v-cr/1001817/55610/>>.

jednotlivých činností. Tato norma totiž předpokládá, že konkrétní výkon určitých činností je upraven příslušnými specifickými právními předpisy. Jednotlivý podnikatel pak musí pochopitelně dodržovat všechny povinnosti, které vyplývají jak z živnostenského zákona, tak i ze zvláštních předpisů.

Na tomto místě je vhodné upřesnit, že ohlásit živnost volnou lze na kterémkoli obecním živnostenském úřadě v České republice. Za všeobecné podmínky provozování živnosti volné fyzickou osobou, ať již z České republiky nebo ze zahraničí, je dosažení věku osmnácti let, fakt způsobilosti k právním úkonům a bezúhonnost. Fakt bezúhonnosti dokládá zahraniční fyzická osoba živnostenskému úřadu v případě, když je občanem jiného členského státu Evropské unie, a to výpisem z evidence trestů nebo právně rovnocenným dokladem, který je vydán příslušným soudním nebo správním orgánem konkrétního státu nebo členského státu posledního pobytu.

Pokud je ovšem členským státem Evropské unie posledního pobytu právě Česká republika, postupuje se podle § 6 odst. 3 věty druhé zákona č. 455/1991 Sbírky o živnostenském podnikání. To znamená, že živnostenský úřad je oprávněn si vyžádat výpis z evidence Rejstříku trestů, a to podle zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

Na tomto místě lze dodat, že tyto doklady nesmí být starší než tři měsíce. V případě občanů Slovenské republiky se při jednání před živnostenským úřadem nevyžaduje ani ověření tohoto dokladu, protože je v platnosti dvoustranná mezinárodní smlouva o právní pomoci, uzavřená mezi Českou republikou a Slovenskou republikou. Upřesněme, že tato mezinárodní smlouva je uveřejněná pod č. 209/1993 ve Sbírce zákonů.

Zahraníční fyzické osobě, pokud je státním příslušníkem některého z členských států Evropské unie a tudíž je občanem v rámci Evropského hospodářského prostoru, vzniká živnostenské oprávnění již ohlášením nebo, pokud je v ohlášení uveden pozdější den vzniku živnostenského oprávnění, tímto dnem. Státní příslušníci členských států Evropské unie, a tedy i občané Slovenské republiky, nemají rovněž povinnost zápisu do obchodního rejstříku.¹⁹

¹⁹ Československo: Zákon č. 513/1991 Sbírky, obchodní zákoník. In Sbírka zákonů, Československá federativní republika, 1991.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky dlouhodobě usiluje o prosazení legislativních a organizačních změn, které by snížily zaměstnávání cizinců z tzv. třetích zemí, tedy ze států, které nejsou členskými státy Evropské unie. Jeden z relativně snadno realizovaných prostředků těchto změn představují např. specifická doporučení úřadům práce. Na jejich základě mají jednotlivé úřady práce prodlužovat povolení k zaměstnání pouze těm cizincům, jejichž pracovní místa mohou jen stěží obsadit občané České republiky, dalších členských států Evropské unie nebo Švýcarska. V souvislosti s tím by se měly změnit i podmínky pro udělování živnostenského oprávnění cizincům ze třetích zemí.

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky zvažuje, že ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky velmi výrazným způsobem přehodnotí např. způsob udělování živnostenského listu cizincům z tzv. třetích zemí. To se podle ministra Jaromíra Drábka bude týkat i zakládání veřejných obchodních společností či družstev.

Na základě vládní zprávy o nelegálním zaměstnávání cizinců za rok 2009 lze konstatovat, že v případě ztráty práce v rámci zaměstnaneckého poměru někteří cizinci vnímají jako pojistku dalšího pobytu v České republice právě získání živnostenského oprávnění. Je nutné upřesnit, že získání živnostenského oprávnění je navíc, v porovnání např. se získáním pracovního víza, pro ně výrazně jednodušší. Lze upřesnit, že „... v řadě případů se však podle zprávy jedná o účelový krok a cizinci žádnou vlastní podnikatelskou činnost nevyvíjejí, nýbrž pod rouškou obchodních vztahů vykonávají běžnou zaměstnaneckou práci.“²⁰

Poměrně snadný způsob, jak si občané z tzv. třetích zemí, tedy ze států, které nejsou členy Evropské unie, mohou zajistit legální pobyt na území České republiky, a to s platností až na dva roky, představuje získání dlouhodobého podnikatelského víza, které je při procesu prodloužení následně transformováno na tzv. dlouhodobý pobyt za účelem podnikání. Je však nutné upozornit, že „... z řady výzkumů je zřejmé, že v Česku pobývají cizinci, jež mají dle svého účelu pobytu primárně podnikat, nicméně

²⁰ ČTK. *Podmínky pro podnikání cizinců v České republice by se měly zpřísnit*. [online] Finance.cz. 26. 07. 2010. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/273561-drabek-podminky-pro-podnikani-cizincu-v-cr-by-se-mely-zprisnit/>>.

jejich faktický účel pobytu je studium či zaměstnání a žádnou podnikatelskou aktivitu nevykonávají.²¹

Dále je nutné upřesnit, že novela zákona o pobytu cizinců, která v České republice vstoupila v platnost k 1. lednu 2011, měla mimo jiné za cíl zamezit zneužívání dlouhodobého víza a povolení k pobytu za účelem podnikání. Cizincům v důsledku toho vznikla povinnost předložit na vyžádání příslušných orgánů či úřadů platební výměr daně z příjmu a dále na žádost příslušného úřadu prokázat provozování živnosti nebo jiné podnikatelské činnosti.

Další systémovou změnu v této souvislosti představuje zavedení informační povinnosti příslušných úřadů. Konkrétně se jedná o živnostenské úřady, správu sociálního zabezpečení, obchodní soudy atd. Tyto instituce mají vůči Ministerstvu vnitra České republiky povinnost informovat o přerušení, pozastavení nebo ukončení činnosti podnikatele, který je cizincem. Ministerstvo vnitra České republiky pak následně zahájí příslušné správní řízení o ukončení dlouhodobého víza nebo povolení k pobytu cizince.

Situace se však stále vyvíjí. „V současné době je navíc v diskusi usnesení vlády, které navrhuje další restriktivní opatření vůči podnikatelům-cizincům. Mezi návrhy patří např. posouzení přínosu pro českou ekonomiku a společnost, podnikání ihned po příjezdu do země jen s podmínkou investování (hovoří se o 5 milionech Kč) nebo až po dvou letech pobytu na území.“²²

Z hlediska intenzity podnikání fyzických osob z řad cizinců na území České republiky přitom existují mnohdy značné rozdíly podle země jejich původu. I když je nutné upřesnit, že nelze vysledovat nějaký výraznější nebo obecně platný trend. Tak např. v žádném případě nelze jednoznačně tvrdit, že imigranti z vyspělejších západních zemí podnikají v menším měřítku než imigranti z postkomunistických východních zemí.

²¹ ČERMÁKOVÁ, D. SCHOVÁNKOVÁ, S. FIEDLEROVÁ, K. *Podnikání cizinců v Česku*. [online] Geografie, rok 2011, číslo 4, ročník 116. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2012/01/g11-4-4cermakova_schovankova_fiedlerova.pdf>.

²² ČERMÁKOVÁ, D. SCHOVÁNKOVÁ, S. FIEDLEROVÁ, K. *Podnikání cizinců v Česku*. [online] Geografie, rok 2011, číslo 4, ročník 116. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2012/01/g11-4-4cermakova_schovankova_fiedlerova.pdf>.

Podle Čermákové, Schovánkové a Fiedlerové je pravděpodobné, že v této souvislosti budou hrát nejvýznamnější roli specifika jednotlivých imigrantů. Tak např. roli bude hrát jistě upřednostňování zaměstnání před podnikáním nebo existence etnických institucionálních či neoficiálních sítí. K nejpodnikavějším cizincům na území České republiky obecně a dlouhodobě patří Vietnamci a dále občané z bývalé Jugoslávie.

Dodejme, že „... na intenzitě podnikání cizinců se neprojevuje ani celkový růst cizinců s živnostenským oprávněním zaznamenaný v posledních letech (2008, 2009 – pozn. aut.), který bývá vysvětlován restriktivními opatřeními v získávání pracovních víz na ambasádách především ve Vietnamu a Ukrajině. Vliv mělo také neprodlužování povolení k zaměstnání cizincům ze třetích zemí, kteří pak z důvodu udržení legálnosti pobytu žádají o tzv. podnikatelská víza.“²³

Dále lze konstatovat, že podle jednotlivých sektorů národního hospodářství neexistují v České republice významnější rozdíly mezi podnikateli s živnostenským oprávněním u cizinců a majoritní společnosti. Určité malé rozdíly existovaly v roce 1995, kdy cizinci zaujímali vyšší podíl v terciárním sektoru a naopak nižší podíl v primárním sektoru národního hospodářství. V roce 2000 pak byla sektorová struktura obou skupin podnikatelů téměř shodná. V roce 2005 však měli cizinci vyšší podíl v sekundárním sektoru, což se týkalo především vyššího podílu ve stavebnictví, a dále pokračoval trend poklesu podílu cizinců v terciárním sektoru.

Charakteristickým rysem podnikání cizinců ve vyspělých státech Evropské unie a světa představuje skutečnost, že si nevybírají stejné obory jako podnikatelé z řad majoritní společnosti. Tato charakteristika přitom z jisté části platí také pro Českou republiku, i když zde je situace poněkud specifická. Čermáková, Schovánková a Fiedlerová zdůrazňují, že ve většině oborů živnostenského podnikání v České republice existuje pouze velmi malá odlišnost. Během posledních dvou desetiletí se cizinci v České republice svou oborovou specializací přiblížili u většiny oborů podnikatelům z řad majoritní společnosti.

²³ ČERMÁKOVÁ, D. SCHOVÁNKOVÁ, S. FIEDLEROVÁ, K. *Podnikání cizinců v Česku*. [online] Geografie, rok 2011, číslo 4, ročník 116. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2012/01/g11-4-4cermakova_schovankova_fiedlerova.pdf>.

Konkrétně se jedná např. o nejrůznější obory zpracovatelské výroby, ubytování, dopravy atd. Různorodost přitom byla v řadě oborů vyšší v roce 1995 než v roce 2005. Tento výsledek podle uvedených autorek koresponduje i se srovnáním podnikání cizinců a podnikatelů z řad majoritní společnosti také v jednotlivých sektorech průmyslu, kdy se cizinci lišili více v roce 1995 než v roce 2005. Avšak i zde byla odlišnost velmi malá. Výjimkou byl pouze velkoobchod, kde došlo k růstu odlišnosti proti roku 1995.

Je nepochybné, že ve výše naznačeném ohledu existují relativně značné rozdíly mezi majoritní společností a jednotlivými skupinami cizinců, kteří žijí na území České republiky. Projevuje se ovšem tendence, že čím početnější je určitá skupina cizinců, tím je podobnější majoritě. „Z tohoto důvodu je potřeba interpretovat odlišnosti jen velmi opatrně. Svým oborovým zastoupením se majoritě nejvíce blíží Slováci, méně pak početnější Vietnamci a Ukrajinci. Největší odlišnosti existují u Rusů, Arménů, občanů z Bosny a Hercegoviny a USA.“²⁴

²⁴ ČERMÁKOVÁ, D. SCHOVÁNKOVÁ, S. FIEDLEROVÁ, K. *Podnikání cizinců v Česku*. [online] Geografie, rok 2011, číslo 4, ročník 116. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2012/01/g11-4-4cermakova_schovankova_fiedlerova.pdf>.

5 VSTUP CIZINCŮ NA TRH PRÁCE

Na konci roku 2009 bylo v České republice evidováno celkem 91 394 cizinců ze třetích zemí, kteří zde působili jako zaměstnanci. Ve srovnání s rokem 2008 se tak počet zahraničních pracovníků ze třetích zemí snížil o 22,3 %, a to v důsledku ekonomické krize. Předtím však narůstal značným tempem. Většina zahraničních pracovníků, a to 57 360 osob, tedy 62,7 %, byla ke konci roku 2009 zaměstnána na takových pracovních pozicích, které nevyžadují žádnou či jen minimální kvalifikaci. Na pracovních pozicích s potřebou vysoké kvalifikace bylo k uvedenému datu zaměstnáno celkem 11 479 cizinců ze třetích zemí, tedy 12,6 %.²⁵

Co se týče odvětví a typu zaměstnání, jsou cizinci ze třetích zemí nejvíce zaměstnáni v sektoru stavebnictví (31 879, tedy 34,9 %) a zpracovatelském průmyslu (20 193, tedy 22,1 %). Dále pak následuje sektor nemovitostí, vědy a výzkumu, technické a administrativní profese (15 032). Další ekonomické činnosti již nedosahují v zastoupení podílu více než 10 %. Více než polovina ze všech zaměstnaných cizinců je přítom ve věku 25 až 39 let, početně výrazněji zastoupena je pak také kategorie 40 až 54 let.

Upřesněme ještě, že „... podíl žen mezi pracovníky ze třetích zemí je ve srovnání s celkovým podílem žen mezi cizinci ze třetích zemí nižší a dosahuje 36,8 %. Zatímco muži nejvíce pracují ve stavebnictví (42,5 %), u žen je častější oblast zpracovatelského průmyslu (26,5 %).“²⁶

Je zřejmé, že zahraniční pracovníci jsou ve většině případů pro české firmy zdrojem flexibilní a levné pracovní síly. Proto jsou zaměstnáváni především na takových pozicích, které vyžadují manuální práci, a na pozicích, s nimiž nejsou spojeny požadavky na vysokou kvalifikaci. Z pohledu zaměstnavatele cizinci představují řešení aktuálního nedostatku pracovních sil. Pro cizince však taková práce samozřejmě představuje dočasné a nestabilní zaměstnání.

V letech před počátkem ekonomické recese a finanční krize bylo v České republice velmi rozšířeno agenturní zaměstnávání imigrantů. V současné době

²⁵ MINISTERSTVO vnitra České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců. Společné soužití.* Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2011 č. 99, str. 8 – 9.

²⁶ MINISTERSTVO vnitra České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců. Společné soužití.* Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2011 č. 99, str. 9.

se však jedná především o výkon práce mimo pracovní poměr, realizovaný na základě různých forem dohod. V důsledku toho však dochází k nižší stabilitě zaměstnání pro imigranty a k dalšímu znevýhodňování. Z pracovního poměru, který není založen písemnou smlouvou, nevyplývá nárok na dovolenou či jiné zaměstnanecké výhody, zaměstnavatel neplatí odvody na sociální a zdravotní pojištění atd. Také existují rizika, jako např. zneužívání ze strany nereserózních zaměstnavatelů.

Na závěr lze dodat, že „... běžně ze strany zaměstnavatele není v případě zahraničních pracovníků usilováno o další pracovní rozvoj, nejsou zajišťovány kurzy českého jazyka či cizincům není poskytován další výcvik či možnost prohloubení profesního vzdělání. Výše popsané okolnosti staví cizince do znevýhodněné pozice a vedou k nárůstu pocitu nejistoty cizince, v některých případech dokonce zvyšují riziko ztráty legálního pobytu.“²⁷

²⁷ MINISTERSTVO vnitra České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců. Společné soužití.* Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2011 č. 99, str. 15.

6 PODMÍNKY ZAMĚSTNÁVÁNÍ CIZINCŮ

Jiří Večerník a kol již na konci 90. let 20. století upozorňovali, že cizincům pohybujícím se v pracovním prostředí v České republice hrozí marginalizace v souvislosti s odsunutím na sekundární trh práce. Tato skutečnost zejména pro kategorie manuálních pracovníků představuje výrazný statusový handicap. Tuto situaci, která je pro jednotlivce samozřejmě nepříznivá, však z celospolečenského hlediska nemusíme vnímat pouze negativně.

Jak upozorňují zmínění autoři: „Na druhé straně se však transformující ekonomika a vznikající drobné soukromé podnikání bez marginalizované pracovní síly neobejdou. Nízké mzdy, spolu s očekávanou vyšší intenzitou práce, totiž představují významnou konkurenční výhodu, nemluvě již o prostoru pro daňové úniky a práci načerno. Proto také zaměstnavatelé sice často odmítají zaměstnávat Romy, zároveň jich však využívají v nestabilních pracovních činnostech. Stejně tak využívají i nelegálně zaměstnávaných zahraničních dělníků, jimž za jejich práci nabízejí pouze nízké mzdy.“²⁸

Práce, ať již formou zaměstnání nebo podnikání, představuje velmi důležitý způsob, jak mohou imigranti osobně přispívat k vytváření celkového bohatství společnosti. Zároveň práce přispívá přirozeným způsobem ke vzniku a upevnování vazeb ve společnosti hostitelské země. Pracující imigrant také snadněji překonává bariéry komunikační i kulturní.

Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců na území České republiky uvádí, že „... úkolem každého státu je usilovat především o dosažení co nejvyšší zaměstnanosti vlastních státních občanů a osob jim postavených naroveň. Cílem integračních opatření není tento princip měnit, ale usnadnit přístup cizinců k trhu práce v těch případech, kdy cizinec již na trhu práce participuje, tj. našel uplatnění tam, kde se nepodařilo pracovní místo obsadit českým státním občanem, případně cizincem, jehož právní postavení v oblasti zaměstnávání je s českým státním občanem totožné.“²⁹

Imigranti, kteří mají trvalý pobyt, a azylanti, disponují již v současné době stejným rozsahem práv v pracovní oblasti jako občané České republiky. Další opatření

²⁸ VEČERNÍK, J. (ed.) *Zpráva o vývoji české společnosti. 1989 – 1998*. Praha: Academia, 1998. 364 s. ISBN 80-200-0703-2, str. 40.

²⁹ VLÁDA České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců*. Praha, 2005, str. 21.

by však nalezla své opodstatnění v souvisejících oblastech, jako je např. oblast uznávání kvalifikací. Migrující pracovníci totiž mají nezdědka vyšší než potřebnou kvalifikaci pro výkon povolání na svých stávajících pozicích. Jedná se částečně o důsledek poptávky po nekvalifikované pracovní síle, částečně je to však také důsledkem složitosti procedur směřujících k uznání kvalifikace nabyté v zahraničí. Případná budoucí právní opatření zaměřená na usnadnění uznávání kvalifikace nabyté v zahraničí by snad měla přispět k plnému využití potenciálu imigrantů na českém pracovním trhu.

Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců na území České republiky v této souvislosti dodává: „Stejně tak mají své místo opatření zaměřená na lepší vymahatelnost práva, na zlepšení přístupu orgánů aplikujících právo (úřadů práce) a programy na podporu přístupu k pracovním místům.“³⁰

³⁰ VLÁDA České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců*. Praha, 2005, str. 21.

7 ANALÝZA TRHU PRÁCE

V rámci této kapitoly se budeme opírat především o data publikovaná Českým statistickým úřadem, který zkoumá trh práce v České republice z pohledu ekonomické aktivity občanů v produktivním věku, tedy zhruba ve věku 15 až 65 let. Tento velmi početný segment populace je v této souvislosti členěn na osoby zaměstnané, nezaměstnané a ekonomicky neaktivní, a to na základě jejich pracovního statusu.

Ekonomický růst, který v České republice probíhal v 90. letech 20. století a v prvním desetiletí 21. století – až do roku 2008 – se projevil mimo jiné v rekordně nízké úrovni nezaměstnanosti. Ještě ve zmíněném roce 2008 činil počet nezaměstnaných v České republice pouhých 229 8000 osob, přičemž v roce 2004 byl počet nezaměstnaných 425 900. Poté, v souvislosti s ekonomickou recesí a finanční krizí, ovšem nastal nárůst nezaměstnanosti. Její úroveň v roce 2009 dosáhla počtu 352 200 osob a dále se pak zvyšovala.

Od počátku nového století v České republice docházelo k mírnému nárůstu počtu obyvatel, dělo se tak v podstatě díky příchodu imigrantů, a mimo jiné i v souvislosti s tím se od roku 2004 významně zvyšoval také počet zaměstnaných osob. V roce 2008 tak počet zaměstnaných osob starších patnácti let poprvé v historii České republiky přesáhl hranici 5 miliónů osob. V roce 2009 počet pak zaměstnaných v národní ekonomice mírně pokles na hodnotu 4 934 300 osob.³¹ Patrně se tak stalo nejen v důsledku růstu nezaměstnanosti, ale také v důsledku nárůstu počtu občanů v postproduktivním věku.

Zaznamenaný růst celkové zaměstnanosti v České republice byl v uvedeném období doprovázen pokračujícími změnami v odvětvové skladbě zaměstnaných občanů. Lze upřesnit, že v primárním sektoru národní ekonomiky, tedy v zemědělství, lesním hospodářství a chovu ryb, pokračoval trend poklesu zaměstnanosti až na necelých 161 000 pracujících v roce 2009. Počet těchto pracovníků se přitom od roku 2002 snížil o 67 100 a podíl na celkové zaměstnanosti tak v roce 2009 poklesl až na 3,3 %.

V průběhu 90. let 20. století a prvního desetiletí 21. století se v České republice průběžně zvyšovala zaměstnanost ve stále největším sekundárním sektoru průmyslu

³¹ HOLÝ, D. a kol. *Trh práce v České republice*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2010. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/\\$File/trh_prace.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/$File/trh_prace.pdf)>, str. 16.

a stavebnictví, ovšem pouze o 14 000. Lze upřesnit, že celkový vývoj zaměstnanosti v tomto sektoru byl nejvíce postižen dopady ekonomické recese a finanční krize v roce 2009. V uvedeném roce se totiž snížil počet pracujících v tomto industriálním sektoru o více než 125 000 osob.

Z výše uvedeného lze proto jednoznačně vyvodit, že celkový přírůstek zaměstnanosti, který byl zaznamenán za dobu existence České republiky, se koncentroval především v terciárním sektoru národní ekonomiky, tedy v sektoru služeb. V jeho rámci totiž vzrostl počet pracujících jen za období let 2002 až 2009 o více než 224 000, přičemž na rozdíl od sektoru sekundárního se zvýšil i v roce 2009, a to meziročně o téměř 62 000 osob.³²

V této souvislosti musíme upozornit, že odvětvová struktura zaměstnání žen se v České republice výrazným způsobem liší od odvětvové příslušnosti zaměstnání mužů. Více než 73 % žen s jediným nebo hlavním zaměstnáním, tedy téměř tři čtvrtiny celkového počtu, pracovalo v roce 2009 v terciárním sektoru a tento podíl se ve srovnání s rokem 2002 dále značně zvýšil o 4,5 procentního bodu, a to na úkor primárního i sekundárního sektoru.

Na druhou stranu však více než polovina mužů je v České republice zaměstnána v sekundárním sektoru, tedy v jednotlivých odvětvích průmyslu a ve stavebnictví. Jejich podíl na celkové zaměstnanosti přitom za období let 2002 až 2009 podstatně vzrostl, a to až na hodnotu 49,3 %. Z tohoto pohledu je tedy Česká republika velmi industriální zemí. Přírůstek počtu mužů pracujících v terciárním sektoru za uvedené období vzrostl pouze o 98 600 a byl tak v absolutním vyjádření nižší než přírůstek žen v tomto sektoru, který činil 125 600. Podíl mužů pracujících ve službách se tak pohyboval pod úrovní 47 % celkové mužské zaměstnanosti a byl tedy o něco nižší než v sekundárním sektoru.³³

Výše naznačený odlišný vývoj zaměstnanosti v jednotlivých sektorech národní ekonomiky lze dále upřesnit a názorně dokumentovat na vývoji zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích.

³² HOLÝ, D. a kol. *Trh práce v České republice*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2010. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/\\$File/trh_prace.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/$File/trh_prace.pdf)>, str. 24.

³³ HOLÝ, D. a kol. *Trh práce v České republice*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2010. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/\\$File/trh_prace.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/$File/trh_prace.pdf)>, str. 24.

Růst zaměstnanosti v sekundárním sektoru ve sledovaném období byl přerušen negativním vývojem v krizovém roce 2009. Tato skutečnost se pak naplno projevila především ve zpracovatelském průmyslu. Mezi lety 2002 a 2008 sice došlo k celkovému zvýšení počtu pracujících v tomto odvětví, a to o 114 000, ale v průběhu roku 2009 se tento počet naopak výrazně snížil o 138 000. Tento meziroční úbytek tak dokonce přesáhl přírůstky zaměstnanosti za všech šest předcházejících let. Poněkud lepší situace panovala pouze ve stavebnictví, ve kterém vzrostla zaměstnanost v období let 2002 až 2009 celkově o více než 52 000 osob. Zaměstnanost ve stavebnictví, na rozdíl od zpracovatelského průmyslu, se pak mírně zvýšila i v krizovém roce 2009.

Vysoký přírůstek zaměstnanosti v terciárním sektoru, tedy v oblasti služeb, se projevil v jednotlivých odvětvích tohoto sektoru s různou intenzitou. Vůbec nejvíce vzrostl počet osob pracujících v odvětví nemovitostí a pronájmu a podnikatelské činnosti. Celkem se jednalo o 109 000. Významným způsobem se zvýšil také počet pracujících ve zdravotnictví a sociální péči, a to o téměř 29 000, a v ostatních veřejných, sociálních a osobních službách. Zde se jednalo o necelých 25 000. Jediný výraznější pokles v rámci terciárního sektoru byl zaznamenán pouze v odvětví vzdělávání. Příčinu této skutečnosti musíme shledávat v tom, že především v prvních letech sledovaného období se na vývoji zaměstnanosti v tomto odvětví negativně projevil relativně nízký populační přírůstek v počtu žáků na základním, respektive středním stupni českého školství.³⁴

³⁴ HOLÝ, D. a kol. *Trh práce v České republice*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2010. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/\\$File/trh_prace.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/$File/trh_prace.pdf)>, str. 26.

8 DISKRIMINACE NA ZÁKLADĚ STÁTNÍ PŘÍSLUŠNOSTI

V rámci této kapitoly musíme upozornit, že Česká republika stále patří k těm členským zemím Evropské unie, které nemají žádnou explicitním způsobem deklarovanou antidiskriminační politiku. Obecně pak lze konstatovat, že cílem efektivní antidiskriminační politiky by mělo být zajišťování rovných práv a příležitostí imigrantů, a to ve všech oblastech ekonomického, společenského a politického života hostitelské země. V České republice však doposud neexistuje žádná veřejnoprávní instituce či organizace, do jejíž pracovní kompetence by spadala právní a případně i jiná pomoc obětem diskriminace a také nezávislé šetření konkrétních případů diskriminace.

V České republice byl relativně dlouho připravován tzv. antidiskriminační zákon. Ten však byl v květnu roku 2008 vetován prezidentem Václavem Klausem. Další příprava tohoto zákona pak byla odložena na neurčito. Jednotlivé případy diskriminace tak jsou v České republice řešeny v rámci jiných právních předpisů. V této souvislosti můžeme upozornit, že např. diskriminaci v pracovněprávních vztazích řeší zákoník práce.

Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců (Společné soužití) z roku 2011 uvádí, že „... Česká republika je zemí s téměř nulovou hodnotou konfliktů mezi imigrační komunitou a domácím obyvatelstvem. Migrační realita posledních několika let s sebou nicméně přináší riziko některých průvodních jevů jako je xenofobie, rasismus, extremismus či jiné projevy negativních postojů jedinců či skupin vůči cizincům. Trestné činy s rasovým podtextem jsou ojedinělé, ale v některých lokalitách s vyšší koncentrací cizinců byly zaznamenány negativní postoje širší skupiny obyvatelstva vůči cizincům.“³⁵

³⁵ MINISTERSTVO vnitra České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců. Společné soužití.* Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2011 č. 99, str. 15.

9 VZDĚLÁVÁNÍ CIZINCŮ

Na úvod této kapitoly lze obecně konstatovat, že veškerá základní práva jsou na území České republiky zaručena všem imigrantům, a to bez ohledu na pohlaví, rasu, barvu pleti, jazyk, víru, politickou příslušnost, sociální původ, majetek, rod nebo jiný aspekt. Veškerá práva totiž náleží jak domácím občanům, tak i cizincům, a jsou zakotvena a shrnuta v platné legislativě.

Základní legislativní rámec této problematiky v České republice tvoří:

- mezinárodní úmluvy podle čl. 10 Ústavy České republiky: Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Úmluva o právech dítěte, Úmluva o uprchlících atd.;
- Listina základních práv a svobod a související evropská legislativa;
- zákon o pobytu cizinců;
- zákon o azylu;
- zákon o dočasné ochraně;
- školský zákon a související zákony, vyhlášky, pokyny ministerstev atd.

Dnem 1. ledna 2008 vstoupila v České republice platnost novela školského zákona, jedná se o zákon č. 343/2007 Sb., prostřednictvím kterého nastala změna v přístupu cizinců ke vzdělávání a školským službám.

Hlavním cílem této novely je naplnit právo dětí na bezplatné základní vzdělávání, které je koneckonců deklarované Úmluvou o právech dítěte, a to bez ohledu na to, zda tyto děti na území České republiky pobývají oprávněně nebo neoprávněně. Novela školského zákona proto zajišťuje rovný přístup všem žákům, kteří plní povinnou školní docházku v základních školách, nižších stupních gymnázií nebo odpovídajících ročnících konzervatoře, a to jak k samotnému základnímu vzdělávání, tak také ke školnímu stravování a dalším školským službám, typicky např. ke školní družině atd. Tento rovný přístup je tedy zaručen všem dětem bez ohledu na to, z jakého státu pocházejí, a to i v těch případech, kdy není prokázána legalita pobytu dětí na území České republiky.

V této souvislosti je vhodné upřesnit, že v České republice jsou finanční prostředky jednotlivým školám přidělovány na všechny žáky, a to včetně cizinců. Základní školy přitom při přijímání dětí imigrantů již nemají právo posuzovat oprávněnost jejich pobytu na území České republiky. Ke střednímu vzdělávání pak mají zajištěný přístup za stejných podmínek jako občané České republiky i všichni cizinci, kteří na území České republiky pobývají legálně.

Na základě příslušného pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy se na základních, středních a vyšších odborných školách mohou vzdělávat následující kategorie cizinců či imigrantů:³⁶

- cizinci, kterým bylo příslušnými státními orgány uděleno povolení k trvalému pobytu na území České republiky;
- cizinci, kteří na území České republiky pobývají přechodně. Ti pak mají buď krátkodobá víza k pobytu do 90 dnů, nebo naopak dlouhodobá víza k pobytu v celkové délce nad 90 dnů;
- cizinci, kterým byl na území České republiky udělen azyl;
- cizinci, kteří jsou účastníky řízení o udělení azylu;
- cizinci s vízem za účelem strpění pobytu;
- cizinci s vízem za účelem dočasné ochrany.

K předškolnímu, základnímu uměleckému, jazykovému a zájmovému vzdělávání a školským službám mají ti imigranti, kteří nejsou občany některého z členských států Evropské unie nebo jejich rodinnými příslušníky, zajištěn přístup za stejných podmínek, jaký mají státní občané České republiky, ovšem za podmínky, že na jejím území mají oprávnění k pobytu nad 90 dnů, popřípadě musí být osobami oprávněnými pobývat na území České republiky za účelem výzkumu, dále azylanty, osobami požívajícími doplňkové ochrany, žadateli o udělení mezinárodní ochrany nebo osobami požívajícími dočasné ochrany.

Z výše uvedeného pak z právního hlediska vyplývá, že „... to znamená, že např. výše úplaty za vzdělávání a školské služby musí být stanovena ve stejné výši jako pro

³⁶ BOBYSUDOVÁ, L. HERNANDEZOVÁ-PIKALOVÁ, J. *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: OPU – Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005. 47 s. ISBN 80-239-4741-9, str. 5.

občany České republiky, při přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání se jich také týká přednostní právo na přijetí dětí v posledním roce před zahájením povinné školní docházky a další.³⁷

Díky výše zmíněné novele školského zákona došlo také ke změně v přístupu k předškolnímu, základnímu uměleckému, jazykovému a zájmovému vzdělávání a ke školským službám. Imigranti, kteří nejsou občany některé z členských zemí Evropské unie nebo jejich rodinnými příslušníky, mají nyní zajištěn přístup ke vzdělávání za stejných podmínek jako státní občané České republiky. Nutnou podmínku však v tomto ohledu představuje skutečnost, že tito cizinci na českém území mají oprávnění k pobytu nad 90 dnů atd.

Tehdejší ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Dana Kuchtová v souvislosti s přijetím uvedené novely vyjádřila domněnku, že její příslušná ustanovení vztahující se na cizince povedou ke zlepšení přístupu imigrantů ke vzdělání, což následně významně usnadní jejich zapojení do české společnosti a zabrání jejich případnému vyloučení. Je totiž nepochybné, že to jsou právě některé skupiny cizinců, které odsun na okraj společnosti ohrožuje.

„Stejné podmínky v praxi znamenají především stejný přístup ke vzdělávání, pokud jde o bezplatnost či podmínky úplaty za toto vzdělávání, stejné podmínky pro přijetí, průběh a ukončování vzdělávání apod. Žáci – cizinci mají nárok na stejné služby jako české děti, mají stejný nárok na vybrané školní pomůcky a na ty učebnice, které se poskytují dětem zdarma.“³⁸

Na druhou stranu je však nutné upozornit, že výše zmíněné stejné podmínky také předpokládají schopnost cizinců vzdělávat se v českém jazyce, případně v jiném jazyce, který je na konkrétní škole vyučovacím jazykem. Z ustanovení § 20 novelizovaného školského zákona tedy nevyplývá právo cizinců vzdělávat se na území České republiky ve svém mateřském jazyce.

Pro to, aby imigranti mohli bezplatně studovat na vybrané střední škole v České republice, musí při přijímacím řízení prokázat, že ovládají znalost českého

³⁷ *Podmínky přístupu ke vzdělání.* [online] Inkluzivní škola.cz. Informační portál zaměřený na začleňování žáků-cizinců do českého vzdělávacího systému. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/podminky-pristupu-ke-vzdelani>>.

³⁸ *Současnost. Předškolní a základní vzdělávání.* Inkluzivní škola.cz. Informační portál zaměřený na začleňování žáků-cizinců do českého vzdělávacího systému. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/soucasnost>>.

jazyka, což se děje prostřednictvím pohovoru. Na základě žádosti však může být uchazeči o studium prominuta přijímací zkouška z českého jazyka, přičemž totéž právo lze uplatnit i u vyšších odborných škol.

Pokud se imigranti hlásí k přijetí do prvního ročníku takové střední školy, která je zřizovaná krajem nebo ústředním orgánem státní správy, postupuje její ředitel podle platného předpisu o přijímání žáků a dalších uchazečů ke studiu na středních školách zřizovaných státem. Výjimku však představuje skutečnost, že ředitel imigrantovi nestanoví přijímací zkoušku z českého jazyka. Ten ale musí prokázat, že je schopen v českém jazyce plynně reagovat na otázky, které se vztahují k běžným situacím každodenního života.

Pokud se žák z řad imigrantů hlásí k zařazení do vyššího ročníku střední školy, která je zřizovaná krajem nebo ústředním orgánem státní správy, postupuje ředitel takové střední školy v souladu s ustanovením školského zákona o přijímání žáků do vyššího ročníku, přičemž přihlédne k jeho znalosti českého jazyka a k úrovni dosaženého vzdělání. V některých případech mu může určit rozdílovou zkoušku. Ovšem v případě, že žadatel z řad imigrantů o přijetí nebo o zařazení do vyššího ročníku nemá žádný nutný doklad o svém předchozím studiu, ředitel střední školy rozhodne o jeho zařazení až na základě ověření znalostí takového žáka a jeho prohlášení o dosaženém vzdělání.

Žádná střední škola nemá povinnost žáka/imigranta doučovat český jazyk mimořádnou formou studia. „Některé školy však toto doučování poskytují, ale na základě různých grantů nebo v rámci dobrovolné aktivity učitelů. Jazyková příprava je ošetřena zákonem pouze na základních školách, a to pro žadatele o udělení azylu a děti občanů Evropské unie.“³⁹

Přijetí imigranta ke studiu na střední škole je podmíněno prokázáním legálního pobytu na území České republiky. Tato skutečnost musí být prokázána řediteli školy nejpozději v okamžiku zahájení vzdělávání. Pokud tuto podmínku imigrant nesplní, může ho ředitel konkrétní střední školy přijmout ke studiu pouze podmíněně, a to na dobu nezbytně nutnou k udělení dokladu, kterým oprávnění k pobytu na území České republiky prokáže.

³⁹ BOBYSUDOVÁ, L. HERNANDEZOVÁ-PIKALOVÁ, J. *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: OPU – Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005. 47 s. ISBN 80-239-4741-9, str. 5.

Dodejme, že „... podmínkou je i předchozí splnění povinné školní docházky, nebo absolvování základní školy. Cizinec, který ukončil základní vzdělání na škole mimo Českou republiku, musí k žádosti o studium přiložit osvědčení o uznání rovnocennosti zahraničního vysvědčení vydaného zahraniční školou nebo rozhodnutí o uznání platnosti zahraničního vysvědčení.“⁴⁰

Také na vyšších odborných školách mohou studovat imigranti za stejných podmínek jako čeští občané. „Podmínkou studia je prokázání legálního pobytu v České republice. Studium na vyšších odborných školách může být zpoplatněno bez ohledu na to, zda se jedná o školu zřizovanou státem či o školu soukromou. Ke studiu na těchto školách se může přihlásit pouze ten, kdo složil na střední škole maturitní zkoušku a splní další podmínky pro přijetí ...“⁴¹

Co se týče studia na vysoké škole, je nezbytnou podmínkou přijetí ke studiu pochopitelně dosažení úplného středního nebo úplného středního odborného vzdělání. Imigranti mohou studovat na vysoké škole v České republice za stejných podmínek jako čeští občané, ovšem pouze v tom případě, že jsou schopni studovat v českém jazyce. Poněkud zjednodušeně lze tedy konstatovat, že v těch případech, kdy nic neplatí český student, neplatí nic ani imigrant. Dodejme ještě, že na veřejných a státních vysokých školách mohou imigranti studovat bez ohledu na druh svého legálního pobytu.

Imigranti, kteří v České republice chtějí studovat na vysoké škole v jiném než českém jazyce, si musí své studium hradit z vlastních finančních prostředků. Podle zákona o vysokých školách mohou být přitom studentům, a tedy také imigrantům, přiznána stipendia ze státní dotace. „Dále může student cizinec získat stipendium z jiného zdroje, např. ze stipendijního fondu školy, popřípadě vládní stipendium v rámci zahraniční rozvojové pomoci či stipendium v souladu s mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázána.“⁴²

Přestože neexistují přesnější statistická data, lze obecně shrnout, že školy v České republice navštěvují přibližně 2 % žáků, pro které je čeština cizím jazykem.

⁴⁰ *Současnost. Středoškolské vzdělávání.* Inkluzivní škola.cz. Informační portál zaměřený na začleňování žáků-cizinců do českého vzdělávacího systému. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/stredni-skola>>.

⁴¹ BOBYSUDOVÁ, L. HERNANDEZOVÁ-PIKALOVÁ, J. *Cizinec a vzdělávání v České republice.* Praha: OPU – Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005. 47 s. ISBN 80-239-4741-9, str. 23.

⁴² *Současnost. Vysokoškolské vzdělávání.* Inkluzivní škola.cz. Informační portál zaměřený na začleňování žáků-cizinců do českého vzdělávacího systému. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/vysoka-skola>>.

Většina z nich přitom přichází do školy s malou nebo dokonce vůbec žádnou znalostí češtiny. Původ těchto žáků je velmi rozdílný. Jednak to mohou být děti z rodin, které v zemi svého původu zažily nejrůznější druhy perzekucí a v České republice žádají o azyl nebo jej už obdržely. Dále se může jednat o pracovní imigranty, pocházející především z některých východních zemí. S tzv. levnou pracovní silou totiž mnohdy přicházejí celé rodiny a jejich děti si v České republice často plní povinnou školní docházku. A konečně se může jednat také o nejrůznější občany z jednotlivých členských států Evropské unie, které v České republice zaměstnávají nadnárodní firmy. Dodejme ještě, že stále častěji se můžeme setkat s příslušníky tzv. druhé generace imigrantů, kteří se v České republice již narodili a český jazyk ovládají bez problémů.

V rámci této kapitoly můžeme připomenout, že ať již je pozadí příchodu jednotlivých imigrantů do České republiky jakékoli, většina z nich se po svém příchodu setkává s častým a charakteristickým problémem, kterým je naučit se češtinu jako cizí jazyk a zároveň zvládat učivo ze všech běžných předmětů, které si musí osvojovat právě v českém jazyce.

I když se počet imigrantů a jejich dětí v České republice na školách všech stupňů neustále zvyšuje, je podpora jejich vzdělávacích potřeb doposud ještě víceméně nedostačující. „Přestože se učitelé často setkávají s žáky v jejich raném stádiu osvojování češtiny, jsou jejich dovednosti ve výuce češtiny jako cizího jazyka velice malé. Neexistuje žádný oficiální předmět Čeština jako cizí jazyk, ze kterého by bylo zřejmé, jak děti-cizince učit, co je učit a zároveň, jak a za co je hodnotit. S podobným problémem se ovšem potýkají i ostatní evropské země.“⁴³

Vzdělávání cizinců, podobně jako vzdělávání příslušníků majoritní společnosti, by v žádném případě nemělo opomíjet multikulturní aspekt výchovy. Tento aspekt by podle Jana Michalíka měl působit pozitivně především v těchto třech základních oblastech:⁴⁴

⁴³ *Současnost. Odkud cizinci přicházejí.* Inkluzivní škola.cz. Informační portál zaměřený na začleňování žáků-cizinců do českého vzdělávacího systému. [cit. 2012-03-14]

Dostupné z WWW: <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/odkud-cizinci-prichazeji>>.

⁴⁴ VALENTA, M. a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 115 s. ISBN 80-244-0586-5, str. 70.

- měl by přispívat ke zlepšení povědomí příslušníků jednotlivých regionálních, etnických, kulturních či náboženských celků o společenských, kulturních a sociálních charakteristikách příslušníků jiných celků;
- měl by vytvářet předpoklady pro zvýšenou míru empatie ve vztahu k odlišnostem vyplývajícím z různých historicko-sociokulturních daností různých populačních skupin;
- vše výše uvedené by mělo být realizováno v rámci širšího úsilí o udržení sociálního smíru, který v tomto případě chápeme jako trvale udržitelný rozvoj lidského společenství v rámci probíhající globalizace.

10 ZAČLEŇOVÁNÍ CIZINCŮ DO SPOLEČNOSTI A NA TRH PRÁCE

Na úvod této kapitoly budeme citovat odpověď Barbary John na otázku, co si představuje pod pojmem dobře integrovaný imigrant. „Domnívám se, že neexistuje žádný přesný model integrovaného občana, a to samé platí i u cizince. A myslím si, že je to tak dobře. Neměli bychom mít takové modely, protože kdo je vytváří? Podle mého názoru můžeme rozlišit dobrého a špatného občana. Pro mě dobrým občanem je někdo, kdo využívá svůj osobní potenciál nejen sám pro sebe, ale ve prospěch celé společnosti. Měl by se zajímat o politiku, věnovat se nějaké dobrovolné aktivitě, něčemu, co přináší nějaký užitek všem.“⁴⁵

A dále ve výše uvedeném duchu můžeme pokračovat, že naopak špatným občanem je ten, který se zajímá pouze o svůj vlastní prospěch a kdo tudíž pro společnost nepředstavuje žádný výraznější přínos. Toto konstatování platí jak pro domácí občany, tak pro imigranty. Ti by se totiž – mimo jiné i ve svém vlastním zájmu – také měli účastnit veřejného života hostitelské země a přinášet tak užitek majoritní společnosti. Ovšem jako základní předpoklad v tomto ohledu musíme označit situaci, kdy majoritní společnost imigrantům umožní zapojit se aktivně do občanského života.

Výsledkem začleňování imigrantů do majoritní společnosti hostitelské země by měla být jejich efektivní integrace. Jan Průcha v této souvislosti pracuje s pojmem akulturace. Zmíněný autor upozorňuje, že „... akulturace imigrantů je proces, jenž je ovlivňován mnoha faktory, např. úrovní vzdělání, věkem a pohlavím imigrantů. Zejména však působí kulturní distance vymezovaná jako stupeň blízkosti či vzdálenosti kultury hostitelské země ke kultuře původní země imigrantů.“⁴⁶

Jan Žofka v této souvislosti zdůrazňuje, že „... u imigrantů je velmi důležitá oboustranná slučitelnost jejich vzorců chování, hodnotové orientace a zvyklostí s kulturními vzorci v cílové zemi, případně jejich schopnost tyto nové kulturní vzorce

⁴⁵ TOŠNEROVÁ, B. *Základními podmínkami pro integraci do nové společnosti je přístup k dobrému vzdělání a k pracovnímu trhu. Rozhovor s Barbarou John, bývalou komisařkou pro integraci a migraci v Berlíně.* [online] Multikulturní centrum Praha. Migraceonline.cz. Říjen 2008. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/BTosnerova_rozhovor_BJohn_cz_1.pdf>.

⁴⁶ PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie.* Praha: Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6, str. 100.

přijmout.⁴⁷ Je nepochybné, že čím je zmíněná slučitelnost vyšší, tím efektivněji dochází k integraci imigrantů do majoritní společnosti. Za určitých okolností dokonce může dojít k jejich úplné asimilaci.

Jako charakteristický příklad v tomto ohledu můžeme zmínit integrace a asimilace Slováků do české společnosti. Slováci se do Českých zemí stěhovali sice již v meziválečném období, nicméně jejich hlavní část přišla až během druhé poloviny 20. století. Nacházeli zde zaměstnání, zakládali rodiny, jejich děti zde navštěvovali školy, až se několik set tisíců Slováků plně asimilovalo. Znovu tedy musíme konstatovat, že schopnost imigrantů uplatnit se na trhu práce v hostitelské zemi, společně s jejich vzděláváním a výše zmíněnou kulturní blízkostí, představují komplex navzájem souvisejících významných faktorů, které ovlivňují úspěch či neúspěch jejich integrace do majoritní společnosti.

Vladislav Günter upozorňuje, že základní problém české integrační politiky stále představuje její naprostá nejasnost. Tato nejasnost spočívá především v tom, že odpovědné orgány nemají přesnější představu toho, jakým směrem českou integrační politiku nasměrovat, jak ji koordinovat a naplňovat. Jednotlivé aspekty problematiky integrace imigrantů jsou roztříštěny mezi řadu ministerstev. Mnozí úředníci přitom často zastávají protichůdné postoje, pokud ovšem nějaké vůbec zastávají a pokud jsou jejich postoje k integrační politice a jejich obecná ideová východiska vůbec známy.

Lepší situace však v případě zájmu o témata spojená s problematikou imigrantů a jejich integrace nepanuje ani u občanské společnosti v České republice. V podstatě zde neexistuje žádná celospolečenská diskuse. Zmíněná témata jsou např. v sousedním Rakousku i Německu velmi intenzivně diskutována a náleží jim zájem politických subjektů. V České republice jsou však na seriózní politické úrovni prakticky nezaznamenané. Lze shrnout, že v České republice v podstatě žádná celospolečenská diskuse na téma imigrace a integrace neprobíhá.

Vladislav Günter dále v této souvislosti upozorňuje, že téma integrace imigrantů je v České republice „... stále spíše tématem buďto akademickým, nejčastěji úřednickým, jen útržkovitě a nárazově medializovaným nebo tématem, jehož se účelově zmocňují nejrůznější aktivisté nebo političtí extrémisté všeho druhu. Souvisí to ovšem

⁴⁷ ŽOFKA, J. *Komentář: Socioekonomické dopady demografického stárnutí*. [online] Demografie. 08. 09. 2006. ISSN 1801-2914. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=383>.

také s tím, že neprobíhá ani žádná debata na téma, jakou je vlastně samotná česká společnost a jakou by měla být, tj. s kým a za jakých podmínek jsou Češi ochotni zdejší prostor sdílet.⁴⁸

⁴⁸ GÜNTER, V. *Cizinci v České republice*. [online] AntropoWebzin. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filosofická. Katedra antropologie. 2010. ISSN 1801-8807. [cit. 2012-03-14]
Dostupné z WWW: <<http://antropologie.zcu.cz/cizinci-v-cr>>.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo objektivně zjistit, jaké výhody či případně nevýhody plynou z přílivu cizinců na trh práce v České republice. Zmíněné výhody či nevýhody přitom byly posuzovány z hlediska ekonomického, sociálního, kulturního i politického. V této souvislosti pak byla položena zcela zásadní otázka, nakolik vzdělávání imigrantů a jejich ekonomická činnost napomáhají jejich integraci do majoritní české společnosti. Dílčím cílem této práce pak byla analýza konkrétních podmínek reálného začleňování cizinců/imigrantů do majoritní společnosti na území České republiky. Dále jsme se pokusili ukázat, že imigranti se v ekonomice České republiky neuplatňují pouze jako zaměstnanci či nelegálně zaměstnávaní pracovníci, nýbrž že mnozí naopak samostatně podnikají, přičemž zaměstnávají jak své soukmenovce, tak také občany České republiky.

Počet imigrantů, kterým je umožňován pobyt na území České republiky, se během posledních dvou desetiletí stále zvyšuje. S výjimkou let ekonomické krize, kdy byla zaznamenána dočasná stagnace, se počty nových imigrantů každoročně pohybují v řádu desetitisíců, což představuje značnou výzvu pro integrační potenciál české společnosti. Postupně se také zvyšuje počet imigrantů, kteří se rozhodují k trvalému usídlení na území České republiky. Zhruba tři čtvrtiny imigrantů, kteří tvoří cílovou skupinu integračních opatření České republiky, pocházejí z Ukrajiny, Vietnamu a Ruské federace.

Mezi imigranty, kteří přicházejí na území České republiky, jednoznačně převažují osoby v produktivním věku. Avšak nezanedbatelný segment představují také nezletilí, zejména děti ve věku povinné školní docházky a děti v předškolním věku. I jejich počet jde do desetitisíců. Zhruba polovina imigrantů ze třetích zemí vykonává v České republice výdělečnou činnost, ať již v pozici zaměstnance či jako živnostníci. Pracovní pozice, které imigranti v roli zaměstnanců obsazují, ve většině případů, dosahující 63%, nevyžadují žádnou nebo jen minimální kvalifikaci, rozhodně menší, než jakou tito disponují.

Je nepochybné, že úspěšná integrace imigrantů představuje zcela zásadní faktor, který pozitivním způsobem ovlivňuje celkovou situaci v těch společnostech, ve kterých cizinci tvoří již značnou část obyvatelstva. Na úspěšnosti integrace imigrantů se pak

velmi výrazným způsobem podílí jednak jejich vzdělávání a jednak jejich zapojení do trhu práce či podnikání v příslušné zemi.

Barbara John na základě svých politických zkušeností zastává názor, že těmi nejzákladnějšími podmínkami pro efektivní integraci cizinců do nové společnosti je přístup k dobrému vzdělání a k účasti na pracovním trhu. „Pokud jste vyloučeni ze vzdělávacího systému a z účasti na pracovním trhu, nemůžete postupovat na společenském žebříčku. Budete vždy občanem druhé kategorie a i po dvaceti, třiceti, čtyřiceti letech budou vaše děti stále občany druhé kategorie, protože nebudou moci dosáhnout úspěchu. Proto považuji vzdělání a účast na pracovním trhu za nejdůležitější. Jazyk je podle mého názoru pouze prostředkem k získání dobrého vzdělání. Ale pouhá znalost jazyka, pokud nemáte žádnou práci ani vzdělání, vám ve skutečnosti příliš nepomůže.⁴⁹

S výše citovaným názorem se plně ztotožňujeme. Je však nutné dodat, že vzdělávání a práce imigrantů, byť jsou zcela zásadní, v tomto ohledu nepředstavují faktory jediné. Jako velmi významný faktor, který může potenciálně ovlivňovat integraci v pozitivním duchu, je nutné označit faktor kulturní blízkosti.

⁴⁹ TOŠNEROVÁ, B. *Základními podmínkami pro integraci do nové společnosti je přístup k dobrému vzdělání a k pracovnímu trhu. Rozhovor s Barbarou John, bývalou komisařkou pro integraci a migraci v Berlíně.* [online] Multikulturální centrum Praha. Migraceonline.cz. Říjen 2008. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/BTosnerova_rozhovor_BJohn_cz_1.pdf>.

SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

LITERÁRNÍ ZDROJE

BOBYSUDOVÁ, L. HERNANDEZOVÁ-PIKALOVÁ, J. *Cizinec a vzdělávání v České republice*. Praha: OPU – Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2005. 47 s. ISBN 80-239-4741-9.

JOKLOVÁ, K. RYŠAVÁ, J. a kol. *Zaměstnávání cizinců a vysílání pracovníků do zahraničí*. Praha: ASPI, 2009. 309 s. ISBN 978-80-7357-437-6.

MINISTERSTVO vnitra České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců. Společné soužití*. Usnesení vlády České republiky ze dne 9. února 2011 č. 99.

PETRUSEK, M. *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2007. 460 s. ISBN 978-80-86429-63-2.

PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6.

RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. Brno: Masarykova univerzita v Brně – Filozofická fakulta a nakladatelství Georgetown, 1995. 192 s. ISBN 80-210-1155-6.

SARTORI, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci. Esej o multietnické společnosti*. Praha: Dokořán, 2005. 134 s. ISBN 80-7363-022-2.

ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001. 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

VALENTA, M. a kol. *Přístupy ke vzdělávání cizinců v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 115 s. ISBN 80-244-0586-5.

VEČERNÍK, J. (ed.) *Zpráva o vývoji české společnosti. 1989 – 1998*. Praha: Academia, 1998. 364 s. ISBN 80-200-0703-2.

VLÁDA České republiky. *Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců*. Praha, 2005.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

ČERMÁKOVÁ, D. SCHOVÁNKOVÁ, S. FIEDLEROVÁ, K. *Podnikání cizinců v Česku*. [online] Geografie, rok 2011, číslo 4, ročník 116. [cit. 2012-03-14] Dostupné

z WWW: <http://geography.cz/sbornik/wp-content/uploads/2012/01/g11-4-4cermakova_schovankova_fiedlerova.pdf>.

ČESKÝ statistický úřad. *Projekce obyvatelstva České republiky*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2003. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/\\$File/4025rra.pdf](http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/t/B0001D6145/$File/4025rra.pdf)>.

ČTK. *Podmínky pro podnikání cizinců v České republice by se měly zpřísnit*. [online] Finance.cz. 26. 07. 2010. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/273561-drabek-podminky-pro-podnikani-cizincu-v-cr-by-se-mely-zprisnit/>>.

DOLEČEK, M. *Podnikání zahraničních osob v České republice*. [online] Businessinfo.cz. 12. 01. 2010. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/pravo-v-podnikatelske-praxi/opu-podnikani-zahranicnich-osob-v-cr/1001817/55610/>>.

FIALA, T. LANGHAMROVÁ, J. *Ekonomické důsledky stárnutí populace České republiky*. [online] Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze. Projekt 2D06026 Reprodukce lidského kapitálu. 2010. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <http://kdem.vse.cz/resources/relik10/PDFucastnici/Fiala_Langhamrova.pdf>.

GÜNTER, V. *Cizinci v České republice*. [online] AntropoWebzin. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filosofická. Katedra antropologie. 2010. ISSN 1801-8807. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://antropologie.zcu.cz/cizinci-v-cr>>.

HOLÝ, D. a kol. *Trh práce v České republice*. [online] Praha: Český statistický úřad, 2010. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/\\$File/trh_prace.pdf](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/trh_prace_v_cr/$File/trh_prace.pdf)>.

STOJAROVÁ, V. *Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice*. [online] Středoevropské politické studie. 2-3/VI/2004. ISSN 1212-7817. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>>.

TOŠNEROVÁ, B. *Základními podmínkami pro integraci do nové společnosti je přístup k dobrému vzdělání a k pracovnímu trhu. Rozhovor s Barbarou John, bývalou komisařkou pro integraci a migraci v Berlíně*. [online] Multikulturní centrum Praha. Migraceonline.cz. Říjen 2008. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/BTosnerova_rozhovor_BJohn_cz_1.pdf>.

ŽOFKA, J. *Komentář: Socioekonomické dopady demografického stárnutí*. [online] Demografie. 08. 09. 2006. ISSN 1801-2914. [cit. 2012-03-14] Dostupné z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=383>.

LEGISLATIVNÍ DOKUMENTY

Československo: Zákon č. 97/1963 Sbírky, o mezinárodním právu soukromém a procesním. In Sbírka zákonů, Československá socialistická republika, 1963.

Československo: Zákon č. 513/1991 Sbírky, obchodní zákoník. In Sbírka zákonů, Československá federativní republika, 1991.